

DOTYK MIŁOSIERDZIA (Mk 2,1-12)

Ks. Artur Malina

Cuda Jezusa rozpatrywane same w sobie, w oderwaniu od ewangelicznych opowiadań i ich kontekstu, są ograniczone w zasięgu i skutkach. Mimo ich wielkiej liczby, dotyczyły tylko niektórych z Jemu współczesnych, a ich najbardziej widoczne dobrodziejstwa nie były ostateczne¹. W porównaniu z innymi ewangelistami Marek przekazuje niewiele mów Jezusa. W jego Ewangelii przeważają opowiadania o czynach, a wśród nich relacje o cudach. Początkowe rozdziały przedstawiają przede wszystkim ten rodzaj Jego działalności.

Treść nauczania Jezusa zacytowana jest tylko na rozpoczęcie publicznej działalności Jezusa (1,14-15). W następnych perykopach występują ogólne odniesienia do nauczania, jednak bez cytowania Jego słów (1,22.39.45; 2,2.13). Pozostałe wypowiedzi Jezusa odnoszą się bezpośrednio do adresatów Jego działalności: wyjaśniają sens Jego zachowania wzbudzającego kontrowersje (1,38; 2,17), tłumaczą znaczenie kontestowanych czynów (2,8-10), sta-

¹ Do niezaspokojonych potrzeb większości ludzi odnoszą się słowa w Mk 14,7: „biednych zawsze będziecie mieli wśród was”. Możliwość nowego opętania dopuszcza Łk 11,24-26, a ponowną śmierć wskrzeszonego – J 12,10. Podobnie św. Augustyn rozróżnia między zmartwychwstaniem ostatecznym a wskrzeszeniami „Łazarza (por. J 11,43-44), syna wdowy z Naim (Łk 17,14-15), córki przełożonego synagogi (Mk 5,41-42), którzy musieli znowu umrzeć” (Kazanie 19,9).

nowią polecenia skierowane do ich adresatów (1,25.40.44; 2,5.14). W centrum nieustannego zainteresowania znajdują się cuda, o których wieść dociera do mieszkańców całej Galilei oraz innych regionów i miejscowości (1,28.32-34.37.45; 2,1.12; 3,8).

Pierwsze perykopy zawierają opisy licznych uzdrowień dokonanych w Kafarnaum i w Galilei: wyrzucenie ducha nieczystego z pewnego człowieka w synagodze w Kafarnaum (1,23-28), uzdrowienie teściowej Szymona w jego domu (1,29-31), liczne uzdrowienia oraz egzorcyzmy w Kafarnaum (1,32-34) i w całej Galilei (1,39), oczyszczenie trędowatego (1,40-44) oraz uzdrowienie paralityka (2,1-12). Wyakcentowaniu cudów towarzyszy wyraźne zróżnicowanie w ich prezentacji: tylko niektóre z nich opowiedziane są szczegółowo, natomiast zdecydowana większość przedstawiona jest ogólnie.

1. STRUKTURA OPWIADANIA

Relacja o uzdrowieniu paralityka jest najdłuższym opowiadaniem w pierwszych rozdziałach Ewangelii Marka. Ponadto wypowiedź Jezusa w niej zawarta wyróżnia się długością na tle innych cytatów Jego słów. Występuje w niej szereg paralelnych motywów: uzdrowienie paralityka i odpuszczenie grzechów, głoszenie słowa zgromadzonym i replika dana oskarżycielom, aklamacja świadków cudu i protest przeciwników. Charakterystyka ta uprzywiłejowała podejście diachroniczne w analizie perykopy, tak że większy nacisk kładziono na odtworzenie historii jej redakcji. Jednak w ostatecznym kształcie i w najbliższym kontekście perykopa ta posiada jeden spójny sens. Przybliżając go, można określić rzeczywiste znaczenie cudownych uzdrowień Jezusa, którym Ewangelia Marka poświęca wiele miejsca.

Główne ramy perykopy określone są przez zmianę miejsca akcji: wejście Jezusa do pewnego domu w Kafarnaum po pobycie w miejscu pustynnym (1,45-2,1) oraz

wyjście z domu nad jezioro (2,12-13). Szybkie pojawienie się różnych grup w kolejnych scenach można tłumaczyć odkryciem nowego miejsca pobytu Jezusa:

- w. 2 Zgromadzenie słuchaczy słowa Jezusa
- w.3-4 Przybycie osób niosących paralytyka
- w. 5 Słowa Jezusa do paralytyka o odpuszczeniu grzechów
- w. 6-7 Reakcja i zarzut uczonych w Piśmie
- w. 8-10a Reakcja i odpowiedź Jezusa
- w. 10b-11 Słowa Jezusa do paralytyka o uzdrowieniu
- w. 12a Wyjście uzdrowionego paralytyka
- w. 12b Reakcja wszystkich obecnych

Kryterium wyróżnienia poszczególnych elementów struktury stanowią: na płaszczyźnie działań zmiany podmiotów czasowników głównych, zazwyczaj występujących w aoryście i czasie teraźniejszym historycznym, które są typowymi formami czasownikowymi narracji; w warstwie wypowiedzi – zmiany adresatów cytowanych słów².

² Schemat powyższy wyróżniono z wykorzystaniem kryteriów narracyjnych. Odbiega on od struktury wyodrębnionej na podstawie analizy historii formy i redakcji tej perykopy:

- w. 1-2 Pobyt Jezusa w domu i zgromadzenie Jego słuchaczy
- w. 3-4 Pojawienie się osób niosących paralytyka
- w.5 Słowa o odpuszczeniu grzechów
- w.6-7 Reakcja uczonych w Piśmie
- w.8-10a Odpowiedź Jezusa
- w. 10b-11 Uzdrawienie paralytyka
- w.12 Reakcja wszystkich świadków cudu

W obydwu planach miejsce centralne zajmują wypowiedzi Jezusa i uczonych w Piśmie. Struktura wynikająca z podejścia synchronicznego uwypatnia wzajemny związek odpuszczenia paralytykowi grzechów oraz jego uzdrowienia. Schemat wychodzący z podejścia diachronicznego uwypukla charakter kontrowersji nadany opowiadaniu przez jego późniejszą redakcję.

2. ZNACZENIE SŁÓW O ODPUSZCZENIU GRZECHÓW (2,5)

Opowiadanie wyróżnia się w istotnych punktach na tle poprzednich opisów cudownych uzdrowień. Wprowadzenie paralytyka przedstawione jest najbardziej szczegółowo w porównaniu z pojawieniem się chorych w poprzednich perykopach. Aż osiem kolejnych czasowników odnosi się do działań osób usiłujących mimo zgromadzonego tłumu przynieść paralytyka do Jezusa. Kiedy ich zabiegi osiągają cel, dalszy ciąg narracji wydaje się przesadzony, ponieważ we wszystkich poprzednich przypadkach chorzy byli natychmiast uzdrawiani (1,25.30.32-34.41). Oczekiwanie to jest uzasadnione, ponieważ trud niosących paralytyka został zauważony i pozytywnie zakwalifikowany: „Jezus ujrzawszy ich wiarę...”.

Zamiast jednak oczekiwanych słów o uzdrowieniu paralytyk otrzymuje zapewnienie: „Synu, twoje grzechy są odpuszczone”. W ten sposób w miejsce typowego motywu uzdrowienia chorego nieoczekiwanie pojawia się dotychczas nieznaną wątek w działalności publicznej Jezusa: odpuszczenie grzechów. W planie narracji można dostrzec zwłokę w spełnieniu oczekiwań wyrażonych w scenie pojawienia się paralytyka. Przesunięcie to widoczne jest w strukturze perykopy. Centralne miejsce zajmuje w niej zagadnienie odpuszczenia grzechów.

Deklaracja „twoje grzechy są odpuszczone” rozważana w oderwaniu od kontekstu nie jest jednoznaczna. Stronę bierną czasownika *afientai* można interpretować jako *passivum theologicum*³. Wskazując na Boga jako rzeczywisty podmiot czynności, wypowiedź Jezusa byłaby informacją o Bożym działaniu: „Synu, twoje grzechy są odpuszczone przez Boga”⁴.

³ Na temat funkcji strony biernej czasowników w grece biblijnej zob. A. Paciorek *Elementy składniowe biblijnego języka greckiego. Na podstawie M. Zerwick, Graecitas biblica 2001, PIB Roma, Kielce 2001, s. 73.*

⁴ W ten sposób: T. Söding *Glaube an das Evangelium. Gebetsglaube und Wunderglaube im Kontext der markinischen Basileiatheologie*

Dalszy ciąg narracji pokazuje, że nie należy rozumieć deklaracji w tym sensie. Z kolejnych reakcji i wypowiedzi wynika wyraźnie, że wcale nie chodzi tu o odwołanie się do władzy Boga czy o formę prośby zwróconej do Niego. Ogłaszając paralitykowi odpuszczenie grzechów, Jezus przypisuje sobie oznajmione działanie: on sam odpuszcza grzechy⁵.

Słowa o odpuszczeniu grzechów różnią się od osobistego przebaczenia win, do którego zachęca Jezus swoich uczniów: „A kiedy stajecie do modlitwy, przebaczcie, jeśli macie co przeciw komu, aby także Ojciec wasz, który jest w niebie, przebaczył wam wykroczenia wasze” (11,25). Wykroczenia (*paraptomata*) są wyraźnie odróżnione od antagonizmów międzyludzkich (*ti kata tinou*), ponieważ są przebaczone przez Ojca w niebie pod warunkiem, że modlący się do Niego przebaczą sobie wzajemnie własne winy. Przebaczenie ze strony Boga i wzajemne przebaczenie ze strony ludzi są rozróżnione. Brak tego rozróżnienia znajduje się u podstaw całkowitego utożsamiania przebaczenia międzyludzkiego z przebaczeniem Bożym oraz zastępowania tego drugiego przez pierwsze. Wzajemne wybaczenie między ludźmi nie jest synonimem, lecz koniecznym warunkiem Bożego przebaczenia.

und Christologie, Stuttgart 1987, s. 413; R. Pesch, *Das Markusevangelium*, vol. 1, Freiburg – Basel – Wien 1989, s. 156.158; E. Broadhead, *Naming Jesus. Titular Christology in the Gospel of Mark*, Sheffield 1999, s. 69 n. 19.

⁵ Chociaż B.M.F. van Iersel określa tę formę jako *passivum theologicum*, dostrzega w wypowiedzi element sprawczości, pisząc o „performative words”; por. idem, *Mark. A Reader-Response Commentary*, Sheffield 1998, s. 147. W podobnym sensie interpretują słowa Jezusa: R.W.F. Wootton, „The Implied Agent in Greek Passive Verbs in Mark, Luke and John” *Bible Translator* 19 (1968) s. 162; J. Gnilka, *Das Evangelium nach Markus*, vol. 1: *Mk 1-8,26*, Zürich – Einsiedeln – Köln 1978, s. 99; R.H. Gundry, *Mark. A Commentary on His Apology for the Cross*, Grand Rapids 1993, s. 112; C.-H. Sung, *Vergebung der Sünden. Jesu Praxis der Sündervergebung nach den Synoptikern und ihre Voraussetzung im Alten Testament und frühen Judentum*, Tübingen 1993, s. 217; J.R. Donahue – D.J. Harrington, *The Gospel of Mark*, Collegeville 2002, s. 94.

Dlatego zapewnienie skierowane do paralytyka nie powinno być odnoszone do wybaczenia win pochodzącego od ludzi, lecz utożsamia się z odpuszczeniem grzechów дарowanym ludziom przez Boga⁶. Takie rozumienie słów Jezusa potwierdzają ich interpretacje w następnych scenach.

3. INTERPRETACJA SŁÓW JEZUSA W ROZUMIENIU UCZONYCH W PIŚMIE (2,6)

W Markowym przedstawieniu działalności publicznej Jezusa po raz pierwszy pojawia się grupa nazwana i wyodrębniona z całości: „niektórzy uczeni w Piśmie” (*tines ton grammateon*)⁷. Ich reakcji na Jego słowa poświęcone jest centralne miejsce w opowiadaniu. Cechy tej reakcji najlepiej można zauważyć w porównaniu synoptycznym.

3.1. Charakterystyka reakcji

Określenie „niektórzy” wskazuje, że chodzi tutaj tylko o pewną część kategorii wzmiankowanej w charakterystyce działalności Jezusa, który „nauczał jak mający władzę, a nie jak uczeni w Piśmie” (1,22)⁸. Zaimek „nie-

⁶ Brak tego rozróżnienia zauważa się u C. Houtman, „Wer kann Sünden vergeben außer Gott allein? Über menschliche Vergebung im Alten Testament”, *Biblische Notizen* 95 (1998) 33-34; natomiast jest poprawnie przedstawione u S. von Stemm, *Der betende Sünder vor Gott. Studien zu Vergebungsvorstellungen in urchristlichen und früh-jüdischen Texten*, Leiden 1999, s. 325.

⁷ W 1,22 uczeni w Piśmie nie są uczestnikami relacjonowanych wydarzeń. W 1,5 mowa jest o wszystkich mieszkańcach krainy judzkiej oraz Jerozolimy, przychodzących do Jana Chrzciciela, bez wyróżniania wśród nich jakichś innych grup.

⁸ W tej pierwszej wzmiance Ewangelista zwraca uwagę czytelnika na kontrast między Jezusem a jego głównymi antagonistami. Przeciwstawienie to faktycznie charakteryzuje ważne momenty publicznej działalności Jezusa (1,22; 12,38; 15,31).

którzy” ma swoją funkcję także w obrębie perykopy, wyróżniając uczonych w Piśmie jako niewielką grupę wśród licznych (2,2: *polloi*) słuczaczy Jezusa. Ich reakcja na Jego słowa jest przyczyną tego wyodrębnienia.

Wskazanie na postawę zewnętrzną i wewnętrzną jest wprowadzeniem do cytatu treści ich reakcji. Postawa uczonych w Piśmie scharakteryzowana jest przez dwa imiesłowy w liczbie mnogiej: „siedzący” (*kathemenoi*) oraz „rozważający” (*dialogizomenoi*). Pierwsza charakterystyka nie wyróżnia ich w jakiś konkretny sposób od reszty słuchaczy. Statyczność pozycji uczonych w Piśmie może co najwyżej kontrastować z dynamicznym charakterem działań podjętych przez towarzyszy paralityka. Z samej postawy zewnętrznej jednak nie można wnioskować o ich nastawieniu do Jezusa, a tym samym o jakiejś wrogości wobec Niego⁹. Drugą charakterystykę podaje imiesłów czasownika *dialogizesthai*. Czasownik ten może mieć znaczenie: „rozważać, zastanawiać się, myśleć”, albo „rozprawiać, rozmawiać”¹⁰. W Ewangelii Marka określa myśli lub rozmowy, do których Jezus negatywnie się ustosunkowuje, albo, które są wrogie wobec Niego (8,16.17; 9,33; 11,31). Oznacza zazwyczaj rozważania prowadzone w dyskutującej grupie (kiedy występuje z wyrażeniem przyimkowym *pros allelous* w: 8,16; 9,33-34) lub wymianę opinii między dwoma stronami dialogu (z wyrażeniem przyimkowym *pros heautous* w: 11,31; zob. to samo wyrażenie w: 12,7; 14,4.19). Sens czasownika odniesionego do uczonych w Piśmie wynika z wyrażenia przyim-

⁹ Takie znaczenie ma zwrot *anaste epi* w 3,26. Nieuzasadnione jest twierdzenie, iż uczeni w Piśmie zajęli miejsca siedzące, aby obserwować Go z wrogim nastawieniem; por. A. Pohl, *Das Evangelium des Markus*, Wuppertal 1986, s. 118. W szerszym kontekście ewentualnie można dopatrywać się ich zwyczaju zajmowania lepszych miejsc w zgromadzeniach (12,39); por. M.-J. Lagrange, *Évangile selon Saint Marc*, Paris 1929⁴, s. 35; J.R. Donahue – D.J. Harrington, *The Gospel of Mark*, Collegeville 2002, s. 95.

¹⁰ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski*, Warszawa 1995, s. 1257.

kowego: „w ich sercach” (*en tais kardiais auton*). Wskazuje ono na sposób ujawnienia się ich reakcji, która polega na indywidualnych i wewnętrznych rozważaniach, niewymienianych pomiędzy członkami dyskutującej grupy ani nawet niezdradzanych na zewnątrz w jakiegokolwiek formie¹¹.

3.2. Treść reakcji

W Ewangelii po raz pierwszy ujawnione są myśli będące reakcją na nauczanie Jezusa. Marek przedstawia rzadko treść wewnętrznych rozważań (5,28 i prawdopodobnie 6,16)¹².

Całość rozważania zawiera się w trzech zdaniach:

1. Pytanie rzeczywiste: „Dlaczego (*ti*)
on (=ten, *houtos*) to (*houtos*) mówi?”
albo „Co (*ti*) on tak (*houtos*) mówi?”
2. Zdanie oznajmujące: „Bluźni.”

¹¹ Dlatego nie można się zgodzić z interpretacjami rodzaju: „(...) their thoughts, visible in their faces are described (ii.7)” (V. Taylor, *The Gospel According to St. Mark*, London 1966², s. 195; podobnie: C.S. Mann, *Mark. A New Translation with Introduction and Commentary* Garden City 1986, s. 224); „(...) sembra di vederli, seduti là, e scambiarsi furtivamente le impressioni con lo sguardo (...) tradendo senza dubbio all'esterno i propri sentimenti” (F.M. Uricchio – G.M. Stano, *Vangelo secondo San Marco*, Torino 1966, s. 212). Ci sami autorzy zaprzeczają własnym interpretacjom, kiedy komentują reakcje Jezusa „w swoim duchu” (2,8) jako: „(...) a result of a spiritual discernment man shares with God” (Taylor, 196); „(...) percezione di quei pensieri segreti” (F.M. Uricchio – G.M. Stano, 213). Przykład ten pokazuje, że znaczenie słów nie powinno być definiowane na podstawie tylko słowników, lecz przede wszystkim według najbliższego kontekstu występowania analizowanych terminów. Poprawną jest interpretacja w H.B. Swete, *The Gospel According to St. Mark. The Greek Text with Introduction, Notes and Indices*, London 1908², s. 36: „The recognition was in the sphere of his human spirit, and was not attained through the senses (...). He read in their thoughts by His own consciousness, without visible or audible indications to suggest them to Him”.

¹² W 6,49 i 9,10 treść przytoczona jest w mowie zależnej.

3. Pytanie retoryczne: „Kto może odpuszczać grzechy, jeśli nie jeden Bóg?” (2,7).

Trudności w interpretacji nasuwa już pierwsze zdanie. Jeśli zaimiek pytajny *ti* ma funkcję rzeczownika (zob. 9,33; 10,3.17), pytanie dotyczy treści wypowiedzi Jezusa: „Co on tak mówi?”, a następane zdanie jest zwięzłą odpowiedzią: „błuzni”. Jeśli *ti* jest zaimkiem przysłówkowym, należy rozumieć, że pytanie dotyczy przyczyny lub celu Jego wypowiedzi (podobnie w 4,40; 11,3.5): „Dlaczego on to mówi?”¹³.

Pierwsze pytanie może odnosić się do treści lub celu wypowiedzi Jezusa. Jego przedmiot zależy od znaczenia słowa *houtos*. W znaczeniu podstawowym określa ono sposób wypowiedzi: „(mówi) tak”, „(mówi) w taki sposób”. Wyraz *houtos* może być użyty rzeczownikowo i wskazywać na przedmiot, treść wypowiedzi: „(mówi) tego rodzaju”, „(mówi) to”¹⁴. W najbliższym kontekście *houtos*

¹³ W pierwszy sposób tłumaczą pytanie przede wszystkim komentatorzy niemieckojęzyczni: G. Wohlenberg, *Das Evangelium des Markus*, Leipzig 1910, s. 77; E. Lohmeyer, *Das Evangelium des Markus*, Göttingen 1963¹⁶, s. 49; E. Schweizer, *Das Evangelium nach Markus*, Göttingen 1983¹⁶, s. 29; J. Gnilka, *Das Evangelium nach Markus*, vol. 1: *Mk 1-8,26*, Zürich – Einsiedeln – Köln 1978, s. 95; R. Pesch, *Das Markusevangelium*, vol. 1, Freiburg – Basel – Wien 1989, s. 152; J. Ernst, *Das Evangelium nach Markus. Übersetzt und erklärt*, Regensburg 1981, s. 84. Wyróżnia się wśród nich D. Lührmann, *Das Markusevangelium*, Tübingen 1987, s. 55, u którego spotykamy drugie tłumaczenie przyjmowane przede wszystkim przez komentatorów anglojęzycznych: E.P. Gould, *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel According to St. Mark*, Edinburgh 1907, s. 37; W.L. Lane, *The Gospel According to Mark*, Grand Rapids 1974, s. 92; W. Hendriksen, *New Testament Commentary. Exposition of the Gospel According to Mark*, Grand Rapids, MI 1975, s. 89-90; J.D. Kingsbury, *The Christology of Mark's Gospel*, Philadelphia 1983, s. 82; R.A. Guelich, *Mark 1-8:26*, Dallas, 1989, s. 81; M.D. Hooker, *The Gospel According to Saint Mark*, Peabody 1991, s. 83; oraz większość nieniemieckich tłumaczeń).

¹⁴ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski*, Warszawa 1995, s. 451. W 2,8 *houtos* oznacza przedmiot rozważań uczonych w Piśmie, ponieważ w 2,9 przysłówki ten jest zastąpiony przez zaimek osobowy *tauta*; w 2,12 jest osnosi się do tego co, a nie jak widzą świadkowie cudu; w Mt 9,33 występuje nawet jako podmiot; por. BDR §434.3.

pojawia się dwukrotnie właśnie w funkcji dopełnienia bliższego: „natychmiast poznawszy, że to (*houtos*) myślą” (2,8); „tego (*houtos*) nigdy nie widzieliśmy” (2,12). Najprawdopodobniej występuje on w tym samym znaczeniu w pytaniu uczonych w Piśmie. Dlatego pytanie raczej odnosi się do motywacji słów o odpuszczeniu grzechów: „Dlaczego on to mówi?”.

Drugie jednowyrazowe zdanie „Błudni” nie jest odpowiedzią na powyższe pytanie, lecz stanowi dobitnie sformułowany zarzut. Zwięzłość wypowiedzi wzmacnia ton oskarżycielski. W Ewangelii Marka akcent położony jest dość często na jednowyrazowych i innych bardzo krótkich wypowiedziach: „Chcę.” w Mk 1,41; „Wierzę.” w 9,24; „Możemy.” w 10,39; „Musi stać się.” w 13,7; „Śpiz?” w 14,37; „Powstał.” w 16,6. Czasownik *blasfemein* odnosi się zazwyczaj do obraźliwego mówienia, spotwarzania, przeklinania. Obraza jest większa, gdy dotyka kogoś bardzo poważanego; stąd szczególnie wielką obrazą jest bluźnienie przeciw królowi lub bóstwu. Użycie absolutne czasownika „bluźnić” wskazuje na wykroczenie religijne¹⁵.

¹⁵ Stosowanie w tekstach biblijnych czasownika „bluźnić” (*blasfemein*) bez dopełnień odnosi się prawie zawsze do czynów skierowanych przeciwko Bogu. Dopełnienie jest wyrażone w Septuagincie: Dn 3,96 – *blasfemein eis ton kurion*; w Nowym Testamencie: Ap 16,11 – *blasfemein ton theon*. Czasownik *blasfemein* jest użyty bez dopełnienia w sensie bluźnierstwa zwróconego przeciw Bogu w Septuagincie: 2 Krl 19,6; 2 Mch 10,34; 12,14; w Nowym Testamencie: Mt 26,65a; J 10,36. Rzeczownik *blasfemia* bez analogicznej specyfikacji i w tym samym sensie występuje w Septuagincie 1 Mch 2,6; 2 Mch 8,4; 10,35; 15,24; w Nowym Testamencie: Mt 26,65b; Łk 5,21; J 10,33; Ap 13,1.5; 17,3. W Ewangelii Marka czasownik i odpowiadający mu rzeczownik używane są w sensie religijnym. Uczni w Piśmie oskarżają Jezusa za uzurpację tego, co może tylko Bóg: odpuszczenie grzechów (2,7); On z kolei ostrzega ich przed bluźnierstwem przeciwko Duchowi Świętemu z powodu oskarżenia, że egzorcyzmy odbywają się mocą szatana (3,29; por. 3,23-27); arcykapłan zarzuca Mu bluźnierstwo po słowach o zasiadaniu Syna Człowieczego po prawicy Mocy (14,64); rzeczownik „bluźnierstwo” w 7,22 występuje w mowie Jezusa na temat tego, co

Trzecie zdanie stanowi uzasadnienie dla sformułowanego zarzutu i wyjaśnia sens słów o odpuszczeniu grzechów traktowanych jako bluźnierstwo. Pytanie retoryczne zakłada, że nikt poza Bogiem nie ma władzy odpuszczania grzechów.

3.3. Sens reakcji na tle tekstów paralelnych u pozostałych synoptyków

Mateusz w swoim opowiadaniu nie umieszcza pierwszego pytania. Akcent położony jest na oskarżeniu o bluźnierstwo. Uzasadnienie zarzutu jest wyrażone – podobnie jak u Marka – w pytaniu retorycznym zakładającym wyłącznie Bożą kompetencję w dziedzinie odpuszczania grzechów (Mt 9,3). Znaczenie reakcji w wersji Mateuszowej jest następujące: uczeni w Piśmie nie mają najmniejszych wątpliwości co do sensu wypowiedzi Jezusa i dlatego oskarżają Go o bluźnierstwo. Mateusz przedstawia reakcję oskarżycieli jako zamknięta i nie wymagającą żadnej odpowiedzi czy uzupełnienia.

W wersji Łukasza reakcja uczonych w Piśmie wyrażona jest w dwóch pytaniach rozpoczynających się od zamimka pytającego „kto” (*tis*) (Łk 5,21). Drugie pytanie jest retoryczne: zakładana odpowiedź może być tylko negacją. Pierwsze pytanie wydaje się dotyczyć kwestii tożsamości Jezusa: „Kim jest ten, który mówi bluźnierstwa?” To pytanie wydaje się być zbędnym w świetle informacji o uczonych w Piśmie przybyłych właśnie po to, by słuchać Jezusa (Łk 5,17). Może bardziej wyrażać lekceważenie lub iryta-

może uczynić nieczystym (7,14-23; 7,15.18.23); na koniec w ten sposób jest zakwalifikowane wystąpienie Jego przeciwników, którzy, odwołując się do Jego działalności zbawczej, sztydzą wprost z tytułów chrystologicznych (15,31-32). Szerzej na temat sensu *blasfemein* w Ewangelii Marka zob. A. Malina, „Ewangelia a bluźnierstwo przeciwko Duchowi Świętemu (Mk 3,29; 12,40)”, *Verbum Vitae* 2 (2002) 113-115 wraz z przypisami 9-11.

cję z powodu usłyszanych słów niż faktyczną niewiedzę odnośnie do osoby Jezusa. Pomimo charakteru retorycznego obydwu pytań Jezus daje odpowiedź: „Syn człowieczy ma władzę odpuszczania grzechów”.

Porównanie synoptyczne pokazuje, że tylko w wersji Markowej uczeni w Piśmie występują z rzeczywistym pytaniem. Nie pytają o to, kim jest odpuszczający paralitykowi grzechy ani za kogo się uważa. Nie mają wątpliwości co do zakwalifikowania usłyszanych słów jako bluźnierstwa (drugie zdanie) i do uzasadnienia tego zarzutu (trzecie zdanie). Jedyną interesującą ich kwestią jest to, dlaczego Jezus wypowiada tego rodzaju słowa (pierwsze zdanie). Wyrażone zainteresowanie stwarza okazję do precyzyjnego przedstawienia sensu słów i czynów Jezusa.

4. SENS SŁÓW I CZYNÓW JEZUSA W JEGO ODPOWIEDZI (2,8-11)

Odpowiedź Jezusa jest scharakteryzowana we wprowadzeniu narracyjnym umieszczonym przed cytatem Jego słów. Dwuczęściowa struktura repliki Jezusa jest równoległa do dwuczłonowej struktury reakcji Jego przeciwników. Cechy charakterystyczne odpowiedzi ukazują się wyraźnie w porównaniu synoptycznym.

4.1. Charakterystyka odpowiedzi

Wprowadzenie narracyjne do odpowiedzi Jezusa akcentuje bezpośredniość i dokładność poznania (*epignous*) myśli uczonych w Piśmie. Na bezpośredniość wskazują specyfikujące terminy: przysłówek „natychmiast” (*euthus*) i wyrażenie przyimkowe „w swoim duchu” (*toi pneumati autoi*). Dokładność jest uwydatniona dzięki paralelizmowi między reakcją oskarżycieli a odpowiedzią oskarżonego. Obie równoległe konstrukcje – wprowadzenie narracyjne do słów będących reakcją uczonych w Piśmie oraz do odpowiedzi Jezusa – podkreślają wewnętrzny charakter roz-

ważań: „rozważając w sercach swoich” (*dialogizomenoi en tais kardiais autois*) i „że tak w sobie rozważają” (*hoti houtos dialogizontai en heautois*)¹⁶.

Natychniastowe i precyzyjne poznanie ukrytych rozważań charakteryzuje także inne reakcje Jezusa (5,30; 9,33-35; zob. także J 2,24-25; 6,61). Umiejętności Jezusa kontrastują z niedoskonałym sposobem postrzegania i przenikania myśli przez postacie Starego Testamentu (por. Heli wobec bezsłownej modlitwy Anny w 1 Sm 1,12-14) oraz zdecydowanie przewyższają zdolności proroków, którzy potrzebowali czasu, by ujawnić rzeczy zakryte, lub szczególnych gestów i znaków, aby zakomunikować je innym (Lb 23,4-24,25; 2 Krl 8,11.13). Postrzeganie przez Jezusa odpowiada poznaniu rzeczy zakrytych przez Boga (w Starym Testamencie: 1 Sm 16,7; 1 Krl 8,39; 1 Km 28,9; Ps 7,10; 139,2; Syr 42,18-20; Jr 11,20; 17,10; zob. także Psalmy Salomona 14,6; zaś w Nowym Testamencie: Dz 1,24; 15,8). Takie poznanie jest Jego osobistą zdolnością (*toi pneumati autoi*; por. *en heautoi* w 5,30).

Wypowiedź jest skierowana do grupy wyróżnionej spośród szerokiego kręgu jego słuchaczy (w 2,2 Jezus zwraca się do licznie zgromadzonych: *elalei autois ton logon*; w 2,8 mówi do uczonych w Piśmie: *legei autois*). Zainteresowanie konkretnymi osobami pomimo braku zewnętrznych gestów z ich strony przypomina powołanie pierwszych uczniów, wezwanych i oderwanych od ich codziennych zajęć, a nie spośród tłumu słuchającego Jego nauczania (1,16-20; por. także 2,14).

4.2. Znaczenie odpowiedzi

Replika Jezusa jest najdłuższą z Jego wypowiedzi cytowanych dotychczas w Ewangelii Marka. Pierwsza część

¹⁶ W narracji podjęcie części terminów służy uwypukleniu tego, co powtórzone; por. J.R. Donahue, *Are You the Christ? The Trial Narrative in the Gospel of Mark*, Missoula, 1973, s. 81: „Mark uses this technique to call attention to certain verses throughout his Gospel much in the same fashion that a modern writer would use italics or an asterisk”.

odpowiedzi (2,8b-10a) skierowana jest do uczonych w Piśmie, natomiast odbiorcą drugiej jest paralytyk (2,11). Pomimo zmiany adresata obydwie części są ściśle powiązane. Opis wypełnienia polecenia i reakcja obecnych na dokonany cud uzupełniają całość.

4.2.1. Struktura odpowiedzi

Pierwsza część składa się z trzech zdań:

1. Pytanie: „Dlaczego (*ti*) to myślicie w sercach waszych?”(2,8b).
2. Pytanie: „Co jest łatwiej: powiedzieć paralytykowi «Odpuszczają się twoje grzechy», albo powiedzieć «Wstań, weź swoje łożo i idź?»” (2,9).
3. Wezwanie: „Abyście zaś wiedzieli, że władzę ma Syn człowieczy odpuszczać grzechy na ziemi...” (2,10a).

W tym miejscu zmienia się adresat wypowiedzi. Wtrącenie narracyjne *legei toi paralytikoi* informuje, że dalsze słowa są kierowane do paralytyka:

4. Polecenie: „Tobie mówię: «Wstań, weź swoje łożo i idź do twojego domu!»” (2,11).

Następuje bezpośrednio opis wykonania polecenia: „Powstał i natychmiast wzięwszy łożo, wyszedł wobec wszystkich” (2,12a) Konsekwencją cudu jest zdumienie wszystkich obecnych oraz uwielbienie Boga z powodu wydarzenia nigdy wcześniej przez nich nie widzianego (2,12b).

4.2.2. Znaczenie poszczególnych elementów

Forma pierwszego zdania odpowiada pytaniu uczonych w Piśmie: „Dlaczego (*ti*) on to mówi?” // „Dlaczego (*ti*) to myślicie w waszych sercach?”. Jest jednak bardziej otwarta. Wypowiedziana jest na głos i skierowana do osób, których dotyczy. Ponadto pozbawiona jest dystansu wyczuwanego w reakcji uczonych w Piśmie, którzy odnoszą się

do Niego, używając zaimka wskazującego „ten” (*houtos*)¹⁷. Natychmiastowe zajęcie stanowiska przez Jezusa wobec nieujawnionych myśli uczonych w Piśmie pokazuje, że interesuje Go wewnętrzna postawa słuchaczy. To zainteresowanie nie prowadzi do polemiki wprost z ich oskarżeniem. Zamiast obalić ich zarzut Jezus najpierw zwraca uwagę na to, z czym oni sami się zgadzają.

Drugie zdanie poddaje do rozstrzygnięcia, co jest łatwiejsze: mówienie (*eipein*) paralitykowi, że odpuszczone są jego grzechy, albo mówienie (*eipein*), że ma powstać, wziąć łożo i chodzić. W tych słowach dostrzega się często porównanie możliwości odpuszczenia grzechów z możliwością uzdrowienia. Sens takiego porównania byłby niejednoznaczny: ustalenie tego, co łatwiejsze, byłoby dyskusyjne¹⁸. Porównanie jednak nie dotyczy odpuszczenia grzechów i uzdrowienia, lecz zestawienia jest możliwość wypowiedzenia jednego z możliwością wypowiedzenia drugiego. Oczywiście łatwiej zapowiedzieć coś, czego wypełnienia nie można zweryfikować, niż oznajmić coś, czego spełnienie musi być ewidentne¹⁹. Podjęcie kwestii możliwości mówienia przygotowuje do odpowiedzi na to, co najbardziej interesuje słuchaczy Jezusa: „Dlaczego on tak mówi?”

Trzecie zdanie jest ostatnim z części skierowanej do uczonych w Piśmie. W komentarzach nie zauważa się jego funkcji parenetycznej. Najczęściej interpretowane jest jako

¹⁷ Zaimek wskazujący pojawia się przy negacji jakichkolwiek związków z Jezusem (Mk 14,71). Użycie tego zaimka nadaje wypowiedzi ton lekceważenia w Mk 6,2-3; por. także 1 Krl 12,16.24t (LXX).

¹⁸ Odpowiedź na pytanie o łatwość jednego albo drugiego zależałaby od przekonań teologicznych (można zastanawiać się nad tym, co jest łatwiejsze: uzdrowienie duchowe lub cielesne; albo co jest trudniejsze dla ludzi). Mogłaby być warunkowana przez wybór typu argumentacji *a fortiori* (*a maiori ad minus* lub *a minori ad maius*) lub *a pari*.

¹⁹ Por. Hieronimus, *Matt*, I, 9, 49: „inter dicere et facere multa distantia est, utrum sint paralytico peccata dimissa, solus noverat qui dimittebat” (= PL 26, col. 55).

twierdzenie o władzy Syna Człowieczego²⁰. Na takie tłumaczenie nie pozwala tekst grecki. Pierwsze trzy wyrazy – „abyście zaś wiedzieli” (*hina de eidete*) – tworzą zdanie celowe o charakterze parenetycznym. Celowość dotyczy obydwu wypowiedzi skierowanych do paralityka, wprowadzonych w identyczny sposób: „(...) mówi do paralityka” (*legei toi paralytikoi*), a rozdzielonych przez dyskusję z uczonymi w Piśmie. Odnosi się więc do zapewnienia odpuszczenia grzechów oraz do polecenia danego paralitykowi²¹. Inny-

²⁰ C. Colpe przekonuje, że na drugie pytanie uczonych w Piśmie: „Kto jeśli nie Bóg...?” (2,7) dana jest odpowiedź: „Syn Człowieczy ma władzę...” (2,10); por. idem, *ho hios tou anthropou*, *TWNT*, VIII, s. 433. Wielu komentatorów przyjmuje wyjaśnienie zawarte w tym wpływowym artykule słownika Kittela: I. Maisch, *Die Heilung des Gelähmten. Eine exegetisch-traditionsgeschichtliche Untersuchung zu Mk 2,1-12*, Stuttgart 1971, s. 81; J.D. Kingsbury, *The Christology of Mark's Gospel*, Philadelphia 1983, s. 82-84; E. Drewermann, *Das Markusevangelium. I. Mk 1-9,13*, Olten 1988, s. 233; R.A. Cole, *The Gospel According to St. Mark: An Introduction and Commentary*, London 1989², s. 122-123; R.A. Guelich, *Mark 1-8:26*, Dallas, 1989, s. 90; J. Dechow, *Gottessohn und Herrschaft Gottes. Der Theozentrismus des Markusevangeliums*, Neukirchen-Vluyn 2000, s. 101. Relacja: pytanie w 2,7 – odpowiedź w 2,10 nie występuje w perykopie Markowej, w której drugie pytanie uczonych w Piśmie jest retoryczne, a odpowiedź nie akcentuje tożsamości osoby, lecz jej władzę („abyście wiedzieli, że władzę ma...”). W paralelnym opowiadaniu Łukasza można rzeczywiście zauważyć związek między pytaniem a odpowiedzią, podkreślającymi tożsamość odpuszczającego grzechy (5,21 i 5,24).

²¹ W kolejnych zdaniach sytuacja paralityka tworzy stały punkt odniesienia. Trzykrotnie powtórzone są czynności, których podmiotem jest paralytyk: „powstać”, „zabrać łożo” i „pójść do domu”. Pierwszy raz ma to miejsce w hipotetycznym rozważaniu alternatywy między odpuszczeniem grzechów a uzdrowieniem (drugie zdanie w wypowiedzi); drugi raz w poleceniach skierowanych do paralityka (czwarte zdanie); trzeci raz w opisie natychmiastowego wypełnienia tego polecenia (pierwsze zdanie po wypowiedzi). Elementom powtarzanej triady odpowiada w odwrotnej kolejności trójka czasowników opisujących niemoc paralityka w scenie jego wniesienia: „przychodzą” (*erchontai*), „niesionego” (*airomenon*), „leżał” (*katekeito*). Słowa i ich natychmiastowe wypełnienie pokazują, że między tym, co można zobaczyć, a tym, co można usłyszeć, nie ma żadnej rozbieżności.

mi słowy, Jezus zwraca się dwa razy do paralityka – najpierw z zapewnieniem odpuszczenia grzechów, a po kontestacji uczonych w Piśmie ze słowami o uzdrowieniu – po to, aby wszyscy słuchający Go, a zwłaszcza kontestujący, uznali Jego władzę odpuszczania grzechów.

5. BOŻE ODPUSZCZENIE GRZECHÓW CELEM DZIAŁALNOŚCI JEZUSA

Dla rozwoju narracji decydującą rolę odgrywają uczeni w Piśmie. Ich ukryte rozważania stwarzają okazję do sprecyzowania znaczenia i odślonięcia pełnego sensu słów skierowanych do paralityka. Prowadzą też do najważniejszego tematu Ewangelii Marka, jakim jest objawienie relacji Jezusa z Bogiem oraz jej konsekwencji dla ludzi.

Pierwszą korzyścią wynikającą z reakcji uczonych w Piśmie jest dokładniejsze określenie znaczenia słów wypowiedzianych do paralityka. Oskarżenie o bluźnierstwo i jego uzasadnienie są wyrazem jednoznacznej interpretacji zwrotu: „Są odpuszczone twoje grzechy”. Zwrot ten nie jest traktowany jako zapewnienie o Bożym przebaczeniu, lecz jest odebrany jako przejaw roszczenia Jezusa do władzy odpuszczania grzechów. Odpowiedź Jezusa potwierdza to samo: władza ta należy do Niego.

Rzeczywistym problemem oskarżycieli jest cel wypowiedzi zakwalifikowanej jako bluźnierstwo. Problem ten odsłania się w pierwszym zdaniu ich rozważania: „Dlaczego on tak mówi?” Pytanie to wynika z braku natychmiastowego uzdrowienia, którego można by oczekiwać w takich sytuacjach. Razem z uczonymi w Piśmie czytelnik może zadać pytanie o to, dlaczego Jezus zapewnia o odpuszczeniu grzechów zamiast uzdrowić paralityka. Odpowiedź Jezusa pokazuje, że cel pierwszych słów skierowanych do paralityka i cel opóźnionego cudu jest ten sam: uznanie Jego władzy odpuszczania grzechów.

Oskarżyciele występują przeciwko Jezusowi jako wyznawcy wiary w jednego Boga i obrońcy wyłączności Jego

prerogatyw. W tej roli wysuwają najpoważniejszy z możliwych zarzutów: oskarżenie o bluźnierstwo przeciwko Bogu²². W odpowiedzi Jezusa i nigdzie w Ewangelii Marka nie poddaje się w wątpliwość, że tylko Bóg może odpuszczać grzechy. Dlatego pojawia się kwestia tożsamości Jezusa i Jego relacji do Boga. Poszczególne osoby i grupy będą stopniowo konfrontowane z kwestią stanowiącą główny temat Ewangelii (4,41; 8,27-29; 14,61; 15,31; por. 1,1; 1,11; 9,7).

Tożsamość Jezusa odsłania się poprzez ukazanie znaczenia Jego działalności dla ludzi. Ich sytuacja ukazana jest w początkowych perykopach Ewangelii Marka, które opowiadają o chrzcie udzielanym przez Jana. Obmycie wodą odsłania prawdę o relacji ludzi do Boga. Tylko jeden człowiek znajduje się w doskonałej relacji do Boga: Jezus Syn Boży (1,11; por 1,1). Natomiast wszyscy inni uznają braki w tej dziedzinie, wyznając swoje grzechy po przyjęciu chrztu (1,5). Jan Chrzciciel głosi im obmycie, którego potrzebują, ponieważ nie otrzymali go w Jordanie, zapowiada im chrzest Duchem Świętym: odpuszczenie grzechów (1,4.7-8). Początkowe perykopy nie identyfikują osoby przynoszącej takie oczyszczenie; Jezus jest w nich ukazany jako czysty, ale jeszcze nie jako oczyszczający. Dopiero opowiadanie o paralityku przedstawia realizację zapowiedzi Jana w osobie i działalności Jezusa.

Ramy narracyjne perykopy o paralityku uwydatniają wypełnienie obietnicy Janowej. Cud oczyszczenia trędowatego pokazuje odwrócenie dotychczasowego, biblijnego kierunku przechodzenie nieczystości na czystość: osoba czysta dotykając nieczystej, nie tylko zachowuje czystość, ale dotkniętego uwalnia od nieczystości (1,40-45). Scena

²² Bluźnierstwa są najpoważniejszymi grzechami według Ewangelii Marka. Wskazuje na to: rozróżnienie między grzechami a bluźnierstwami w 3,28; reakcja arcykapłana i wyrok sanhedrynu w 14,64; określenie szyderstw z Ukrzyżowanego w 15,29.

z grzesznikami i celnikami ukazuje, że nie chodzi o pojedyncze oczyszczenie czy odizolowane odpuszczenie grzechów, lecz o wypełnienie całej misji Jezusa skierowanej do grzeszników (2,13-17).

Sommario

Le guarigioni operate da Gesù diventano occasione per dimostrare il suo potere sul male che opprime gli uomini. Il senso di questi miracoli non si limita alla liberazione degli uomini da mali fisici. L'autorità di liberare gli uomini dai peccati viene inquadrata nel contesto dell'attività taumaturgica a beneficio degli infermi. La direzione della trasmissione di contagiosità dall'impuro al puro, riaffermata frequentemente nella Scrittura, è invertita di centoottanta gradi: il lebbroso invece di contaminare Gesù, diventa purificato immediatamente dopo essere toccato da lui (1,41-42). L'accusa di bestemmiare, motivata dagli scribi con l'unicità di Dio (2,6-7), deve cedere al riconoscimento della sua autorità di rimettere i peccati, avvalorata dalla guarigione del paralitico (2,8-11). Alla contestazione del suo comportamento nei confronti dei peccatori egli rivela lo scopo di tutta la sua missione di salvezza nei loro confronti (2,15-17).

Ks. Artur Malina

ul. W. Stwożza 17

40-042 Katowice

malina@archidiecezja.katowice.pl

ARTUR MALINA, ur. 1965, doktor nauk biblijnych, adiunkt w Zakładzie Teologii Biblijnej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, ostatnia publikacja „*Non come gli scribi*” (Mc 1,22). *Studio del loro ruolo nel Vangelo di Marco*, Roma 2001.